

закріплення особистих немайнових прав фізичної особи на рівні Цивільного кодексу в Україні.

Проаналізувавши еволюційний розвиток поняття особистих немайнових прав фізичної особи, бачимо, що шлях, яким прямував цей розвиток, не можна назвати простим. Але сучасний рівень досягнень в галузі державного закріплення особистих немайнових прав фізичної особи показує, що пройдений шлях не був марним. З давніх-давен з усього ряду прав людини приділяли найбільшу увагу праву людини на життя і свободу. І, хоча, безперечно, ці права є найголовнішими для існування як окремої людини, так і суспільства в цілому, але ми бачимо, що на сучасному етапі розвитку права людини набули поширення і деталізації. Так, ми не уявляємо собі нашого життя без закріпленого на вищому законодавчому рівні права на ім'я, здоров'я, недоторканність житла, таємницю листування, безпечне навколишнє середовище, та багато інших прав, які здаються нам такими, що не потребують відстоювання. І нам важко уявити, що були колись такі часи, коли навіть не всі люди мали основне право – право на свободу. Тож ми маємо завжди пам'ятати про тривалий шлях, який пройшло людство у боротьбі за сучасний рівень розвитку цього правового інституту і ніколи не дозволяти зменшення, звуження або скасування прав вільної людини.

Список літератури: 1. Ромовська З.В. Особисті немайнові права фізичних осіб // Українське право. 1977. №1 (6). 2. Скакун О.Ф. Теория государства и права. Х., 2000. 3. Нерсесянц В.С. Философия права. Учебник для вузов. М., 2001. 4. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. Под ред. В.М. Корецкого. М., 1961. 5. Права человека: Учеб. пособие / А.Д. Гусев, Я.С. Яскевич, Ю.Ю. Гафарова и др.; Под общ. ред. А.Д. Гусева и Я.С. Яскевич. Мн., 2002. 6. Конституції буржуазних країн. К., 1936. 7. Хрестоматія з історії середніх віків. Т. II. Ч.2. К., 1939. 8. Нова історія в документах і матеріалах. За ред. М.М. Лукіна і В.М. Даліна. Вип. I. К., 1935. 9. Гуго Гроцій. О праве войны и мира: Репринт с изд. 1956 г. М., 1994. 10. Гоббс Томас. Избранные произведения в двух томах. Т.2. М., 1965. 11. Кант Иммануил Собрание сочинений в восьми томах. Юбилейное издание 1794–1994 / Под общ. ред. А.В. Гулыги. Т.4. Изд-во «Чоро». 1994. 12. Грицак О. Український Чорноморський Флот в часи Богдана Хмельницького // Літературна Україна. 1992. 25 червня. 13. Хрестоматія з історії держави та права України. Т.1. / За ред. В.Д. Гончаренка. К., 1997. 14. Драгоманов М.П. Опыт украинской социальной программы. Сводь и объяснения М. Драгоманова. Женева. 1884. 15. Хрестоматія з історії держави та права України. Т.2. / За ред. В.Д. Гончаренка. К., 1997. 16. Ведомости Верховного Совета СССР. 1961. №50. Ст. 525. 17. Відомості Верховної Ради України. 1993. №24. Ст. 259. 18. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40-44. Ст.356.

Надійшла до редколегії 25.01.05

І.О. Бандурка

СПИВІДНОШЕННЯ РОДОВОГО ТА БЕЗПОСЕРЕДЬОГО ОБ'ЄКТІВ ЗЛОЧИНУ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПОБУДОВИ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КК УКРАЇНИ

Усі погоджуються, що об'єкт злочину – це те, на що зазіхає злочин, але на цьому єдність поглядів кінчається. Зараз у науці існує два основних під-

ходи до розгляду цієї проблеми. Представники одного з них, засновником якого є Р. Ієрінг, об'єктом злочину вважають блага, цінності та інтереси. Цю позицію підтримує С.Б. Гавриш, Г.С. Матишевський та ще багато сучасних науковців. Відповідно до другого підходу, об'єктом злочину є суспільні відносини. О.О. Піонтковський писав, що суспільні відносини ... є загальним об'єктом для всіх злочинів, передбачених радянським кримінальним законодавством. Цю точку зору підтримує В.Я. Тацій і вона повністю відповідає твердженню К. Маркса і Ф. Енгельса про те, що злочин в умовах капіталізму – це боротьба ізольованого індивіда проти панівних відносин. Така позиція цілком зрозуміла в умовах тоталітарного режиму, в якому людина, її життя, свобода, права та інтереси нічого не важили порівняно з інтересами суспільства і держави в цілому. Автор не погоджується з такою позицією, а підтримує теорію, що об'єктом злочину є блага, цінності, що охороняються кримінальним законодавством. Людина, її життя, свобода, воля є цінностями, але не суспільними відносинами. На цьому проблемі з питанням про об'єкт злочину не закінчуються. Основна суперечність полягає в тому, що в Кримінальному кодексі України є статті, безпосередній об'єкт складу злочину яких не відповідає родовому об'єкту, який покладений в основу поділу Особливої частини на розділи. Тепер докладніше.

Родовим об'єктом II Розділу «Злочини проти життя та здоров'я особи» є безпосередньо життя і здоров'я особи. Тобто діяння винної особи повинно спричинити шкоду або загрожувати спричиненням шкоди саме життю чи здоров'ю. Наприклад, в ст.115 «Умисне вбивство» об'єктом є життя, в ст.122 «Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження» об'єктом є здоров'я особи. Але в цьому випадку є злочини, об'єктом яких не є ні життя, ні здоров'я. На перший погляд, ці статті законодавець начебто обґрунтовано помістив у цей розділ, бо там ідеться про життя і здоров'я особи, але все ж таки об'єкт цих злочинів не відповідає родовому об'єкту злочинів, які знаходяться у відповідному розділі. Це ст.132 «Розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби» та ст.145 «Незаконне розголошення лікарської таємниці». Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст.132 КК України, полягає у розголошенні відомостей про наявність у особи ВІЛ-інфекції, СНІДу або іншої невиліковної хвороби за умов, що ці відомості стали відомі в зв'язку з виконанням службових або професійних обов'язків. Під розголошенням слід розуміти повідомлення цих даних хоча б одній особі, якій згідно із законом ці відомості не можуть бути повідомлені. Склад цього злочину не передбачає настання смерті особи чи інших тяжких наслідків. Об'єктивна сторона даного складу включає тільки діяння у вигляді розголошення інформації, яке може бути вчинене умисно або через необережність. Якщо, розголошуючи ці відомості, винна особа мала на меті довести потерпілу особу до самогубства, то ці дії вже будуть кваліфікуватися за ст.120 КК України «Доведення до самогубства». Але розголошення, яке передбачене в ст.132 безпосередньо не загрожує ні життю, ні здоров'ю особи. На мій погляд, об'єктом тут є скоріше

честь, гідність і воля особи, тому що цим цінностям завжди завдається шкода при скоєнні злочину, передбаченого ст.132 КК України.

Ще одне розголошення, а саме незаконне розголошення лікарської таємниці, тобто стаття, в якій передбачено цей злочин, знаходиться, на нашу думку, не в відповідному розділі. Об'єктивна сторона цього злочину полягає у розголошенні лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням службових чи професійних обов'язків, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки (самогубство, нервовий стрес, іншу тяжку хворобу потерпілого). Розголошення відбувається з прямим умислом, а спричинення шкоди життю чи здоров'ю може бути як з умислом, так і через необережність. Спричинення шкоди честі, гідності та волі особи є завжди, навіть якщо не спричиняються тяжкі наслідки й діяння не є кримінально караним. Тому, на нашу думку, основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст.145 КК України є воля, честь і гідність, а життя чи здоров'я є додатковим обов'язковим об'єктом злочину. За структурою ця стаття схожа зі ст.196 КК України «Необережне знищення або пошкодження майна», в якій основним безпосереднім об'єктом є власність, а додатковими обов'язковими – життя або здоров'я особи. Але в цьому випадку законодавець не відносить цей злочин до злочинів проти життя та здоров'я.

Таким чином, якщо об'єктами злочинів, передбачених ст.132 та 145 КК України, є воля, честь та гідність особи, то і ці статті повинні знаходитися в Розділі III КК України «Злочини проти волі, честі та гідності особи». Так само, як і злочин, передбачений ст.168 КК України «Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)». І тут законодавець, на мій погляд, припустився помилки, об'єднавши злочини: зловживання опікунськими правами (ст.167), незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) (ст.169), та розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) (стаття 168) в один розділ «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина». Вищезазвані злочини об'єднані однією тематикою – це злочини в сфері усиновлення (удочеріння). Але поміж них вирізняється злочин, передбачений ст.168 КК України. Об'єктивна сторона цього злочину полягає в розголошенні таємниці усиновлення (удочеріння) всупереч волі усиновителя. Під розголошенням слід розуміти повідомлення будь-якій особі, в тому числі й усиновленому (удочереній), відомостей про те, що юридичні батьки дитини не є її кровними батьками. Злочин вважається закінченим з моменту розголошення таємниці всупереч волі усиновителя хоча б одній особі, незалежно від настання суспільно небезпечних наслідків. У даному випадку шкода завжди спричиняється такій цінності, як воля особи, безпосередньо воля усиновителя. Тому злочин, передбачений ст.168 КК України, повинен знаходитися в розділі, родовий об'єкт якого відповідає основному безпосередньому об'єкту цього злочину, тобто в Розділі II «Злочини проти волі, честі та гідності особи».

Ст.259 КК України, в якій передбачено злочин «Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення або пошкодження об'єктів власності», знаходиться в Розділі X «Злочини проти громадської безпеки». Родовим об'єктом злочинів, передбачених цим розділом, є гро-

мадська безпека. Вищезазначений злочин вирізняється з них тим, що не завжди завдає шкоди громадській безпеці і не загрожує їй. Справа в тому, що об'єктивна сторона цього злочину полягає в неправдивому повідомленні про підготовку вибуху, підпалу або інших дій, які загрожують загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками. Неправдиве повідомлення – це повідомлення, яке не відповідає дійсності, тобто загроза, яку воно містить, нереальна. Ці дії не можуть загрозувати громадській безпеці, бо це тільки слова в тій чи іншій формі, а реальної загрози не існує. Такі дії можуть викликати зупинку виробництва, навчального процесу, паніку серед населення, і тому ці дії спричиняють шкоду, перш за все, громадському порядку. Таким чином, на нашу думку, основним безпосереднім об'єктом цього злочину є громадський порядок. Слід також відзначити, що кримінальна відповідальність за цей злочин настає з 16-ти років, але найчастіше його вчиняють неповнолітні. На практиці часто відомі випадки уявного замінування школи, про які повідомляють по телефону невідомі особи. Зазвичай при обстеженні будівлі нічого не виявляють, але навчальний процес вже призупинено. Потім виявляється, що це були місцеві бешкетники і це не поодинокі випадки. Законодавцю доцільно було б для більш ефективної профілактики цього злочину знизити вік настання кримінальної відповідальності за цей злочин з 14-ти років.

Ст.150 передбачає кримінальну відповідальність за експлуатацію дітей і знаходиться в розділі III «Злочини проти волі, честі та гідності особи». Об'єктивна сторона цього злочину полягає в експлуатації дітей або підлітків, які не досягли віку, з якого дозволяється працевлаштування, шляхом використання їх праці з метою отримання прибутку. Експлуатація, тобто присвоєння тими особами, які володіють виробництвом, результатів праці дітей або підлітків, що за трудовим законодавством не мають права на працевлаштування через малий вік, – це злочин, об'єктом якого є трудові права громадян. Злочин причиняє шкоду такій цінності, як трудове право та встановлений законом порядок працевлаштування. Додатковим факультативним об'єктом цього злочину може бути воля, честь, гідність дитини, здоров'я, фізичний та психологічний розвиток. А для нормального розвитку всього суспільства необхідно підтримувати та захищати моральність та гідність кожного його члена. Цьому можуть перешкоджати правопорушення, передбачені розділом «Злочини проти громадського порядку та моральності». Безпосередньо це проституція або примушування чи втягнення у заняття проституцією. Проституція – це безперечно злочин проти моральності. Але чи є злочином проти моральності примушування чи втягнення до зайняття проституцією? Проаналізуємо це докладніше. При зайнятті проституцією добровільно фактично потерпілих немає, цей злочин не завдає значної шкоди нікому і скоріше більш схожий на адміністративне правопорушення, ніж на кримінально каране діяння. При примушуванні або втягуванні у заняття проституцією не завжди є потерпіла особа. Об'єктивна сторона примушування до заняття проституцією полягає в створенні умов, які б примушували чи втягували потерпілу особу до систематичного надання сексуальних послуг. Такі умови передбачають насильство над по-

терпілим, погрози насильством, знищення або пошкодження майна потерпілого, шантаж або обман. Цей злочин, безперечно, шкодить і моральності, але він у першу чергу, завдає шкоди таким цінностям, як воля, честь, гідність і статевая свобода кожної особи. Примушування чи втягнення до зайняття проституцією, а це вже свідчить про те, що воля потерпілого не враховується, це злочин проти статевої свободи.

Таким чином, стаття, що передбачає втягування чи примушування до заняття проституцією, на мій погляд, повинна знаходитися в розділі IV «Злочини проти статевої свободи та проти статевої недоторканності особи», щоб основний безпосередній об'єкт злочину відповідав його родовому об'єкту.

Виправданим було б перенести ст.ст. 132 та 145 КК України з розділу II «Злочини проти життя та здоров'я особи» в розділ III «Злочини проти волі, честі та гідності особи» і ст.150 «Експлуатація дітей» з III розділу в розділ V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина». З цього розділу ми повинні перенести злочин, передбачений ст.168 «Розголошення таємниці усиновлювання (удочеріння)» в розділ III «Злочини проти волі, честі та гідності особи». Безпосереднім об'єктом злочину «Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності» є громадський порядок, тому стаття, що передбачає цей злочин, на мою думку, повинна знаходитися в розділі XII «Злочини проти громадського порядку та моральності». Таким чином, чітке упорядкування статей, розташованих в Особливій частині Кримінального кодексу України, сприятиме правильній кваліфікації злочинів на практиці, що є, безперечно, дуже важливим.

Список літератури: 1. Кримінальний кодекс України. 2. Кримінальне право України. Загальна частина / Ред проф. Кондратьєва Я.Ю. К., 2002. 3. Кримінальне право України. Загальна частина / Матишевський Л.С., К., 2001. 4. Кримінальне право України. Особлива частина / За ред. проф. Бажанова М.І., Сташиса В.В., Тація В.Я. Київ-Харків, 2003. 5. Уголовное право Украины. Особенная часть. Харченко В.Б., Перекрестов Б.Ф. Х., 2001. 6. Тацій В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. Х., 1988. 7. Пионтовский А.А. Курс советского уголовного права. М., 1970. Том 2. 8. Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. Т.3. 9. Гавриш С.Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развития законодательства. Х., 1994.

Надійшла до редколегії 17.01.05